

Михайло ФЕЙСА

ГАВРИЇЛ Г. НАДЬ – ЛИНГВІСТ-РУСІНІСТ СРЕДКА 20. в.

Професор Гавриїл Г. Надь народзени у Старим Вербаше (17. 03. 1913), дзе закончел и основну школу и осем класи Державней реалней гімназії. 1936. р. дипломовав на філософским факультету у Београдзе на групі сербски язык зоз старославянским языком и историю югославянскей літератури з теорію літератури. Студіранє му оможлівело упознац ше зоз лінгвістичніма попатрунками значних лінгвістох перших деценийох двацетого века. Судзаци по його обявйованей лінгвістичней творчосци, хтора облапя, як обачує А. Д. Дуличенко два періоди у історії літературного языка Руснацох – предвойнови и цали повойнови (Дуличенко, 2002: 174; 1985, 18), на Надя науковца-лінгвісту найвецей уплївовали А. Белич, П. Дьордїч, С. М. Кульбакин и Р. Кошутич.

З обласци лінгвістики Гавриїл Надь обявел шицкого трицец штири роботи. Тоти роботи, позберани у кнїжки *«Лінгвістични статї и розправи»*, друковало *«Руске слово»* 1983. р. (творя 170 боки). Дзевец незакончени роботи обявени постгумно под насловом *«Прилоги до історії руского языка»* (*«Руске слово»*, 1988, творя 161 бок). У коцурскей ОШ *«Братство-єдинство»*, дзе препровадзел найвекшу часц свойого роботного вику (1954-1979), преподавал руски (мацерински), сербски (сербскогорватски), русийски и немецки язык.

Чежко повесц же кеди точно розпочате лінгвістичне діло Гавриїла Г. Надя. Перша робота му публікована 1934. р. под час студентских дньох у *«Руских новинох»* у форми *«Писма о правопису»*, хторе задумане як одвит на питанє чи треба с. *Петро* писац з малу чи з вельку букву. Сам початок одвита одкрива Надьово стаємне становиско: *«Зна ше, - пише вон, - же вопросы того роду у языку конвенціонални, же вопрос: кеди ше пишу вельки букви, а кеди мали букви, то ствар догварки. Учени людзе, з жаданя да пишу шицки єднак, тримаю ше того цо думаю же найлєпше и цо найлєпше одвитує духу дотичного языка»*. Дух языка, як нееґзактно мерліва категорія, при Надьови у остатней інстанци представя того, цо потвердзує жива бешеда, а цо предняци зазначую у писме. На драги гледаня рішеньох, хтори одвитує духу руского языка Надь ше будзе находзиц по кєнєц своєї лінгвістичней діялносци. Анї єдно заключєнє не виведзе, а же би

пред тим не окончел вичерпну анализу язичней реалізації. Дзекуючи детальней дескрипції и младограматичарскому поровнюючо-історійному приступу, Надь доходзи по заключеня, хтори скоро по правилу точни.

Уж перша статья-письмо одкрива єдно з двох основних подручох його интересованя – правопис. Препатриме перше роботи пошвещени правописним проблемом и їх заключни констатації. На три заводи 1934. р., одвитуючи Миронови на питаня, знова у форми писма, Надь обробює одредзени правописни проблеми, хтори ше дотикаю скоро шицких файтох словох. У *«Руским календаре за югославянских Русинох на рок 1936»*, на питанє цо лепше писац, *отца* чи *оца*, вон братови Дионизийови дава одвит же форма *отца* оправданша прето же форма *отца* архаична. Тота робота интересантна, прето же у нєй по перши раз приходзи до вираженя Надьов характеристикни етимологийно-контрастивни поступок и прето же вона, з єдного боку, представя полемику зоз Костельниковим способом писаня, а з другого боку, перши оштрейши виступ процив пракси двойного писаня. У *«Руским народним календаре на прости 1947. рок»* Гавриїл Надь ше заклада за конструкцію *зависни од*, док конструкцію *зависни о* третира як горватизм.

За любительох нашого языка обявйовал єдну мини-серію правописних вежбох и поукох у *«Пионерскей заградки»* од марца 1949. по фебруар 1950. р. Надь-методичар и Надь - педагоґ пробовал одклонїц общи гришки у писаню при дзецох перших класох учєня мацеринского языка. Науково патраци, вредносц тей серії не велька, алє, по нашим думаню, успишне є пробованє же би ше при подростку виволала любов ґу рускому языку. Же би ше прибілжел возросту, Надь хасновал форму диялогу дзецох-школярох на секції мацеринского языка. З драматизацию ше вон зяви ещи раз 1970. р. у статї *«Древо славянских языкох»*.

З цильом же би ше по школах писало на исти способ и же би було виєдначеносци при видаваню наших публикацийох отримани Курс виучованя нашого языка у Руским Керестуре у авґусту 1950. р. Надьова робота *«З нашого правописа»*, унапрямена на конкретни места невиєдначеносцох (писанє зложених словох зоз префиксами *без-, об-, од-, над-, под-, пред-, роз-, з-/с-*; писанє виведзених словох зоз суфиксами *-ка, -ки, -ко, -ски, -ство, -чок, -чик*, зоз законченями компаратива *-ши*, инфинитива *-ц* и императива *-це, -ме*). Значна и його виява о природи нашого правописа, хтори «з часци нефонетични, т.є. етимологийни», прето же не маме за кажди глас окремну букву и же одступаме у двох случайох од Аделунґового принципа «Пиш як гуториш», и то (1) кед не означуєме пременку конєчних консонантох

пре директну блізкосц окремих словох, напр. *Веш себе, Шніх кури, Диш пада* и (2) кед не означуєме пременку консонантох у рамикох слова, напр. *друшка, джопка, кнішка, брацки, преце*.

У розправі «*Пейсаж чи пейзаж*» (1958) Надь ше заклада за пейзаж прето же на тот способ слово у нашим гласовним облєчивє, а так глаши и у других языкох.

Двоєня *крадки* чи *кратки* («*„Крадки“ чи „кратки“*», 1960), *инше* чи *инше* («*„Инше“ чи „инше“*» 1960), *меньши* чи *менши* («*Фурма компаратива придавніка „мали“*», 1965), *туньши* чи *тунши* («*О фурми компаратива прикметніка „туні“ у бачваньскосримским руским литературним языку*», 1970), *плітки* чи *плідки* («*„Плітки“ чи „плідки“*», 1971) у сущности реторични кед ше уклучи етимологія и компаративна ґраматика славянских языкох, праве так як то Надь и зробел. Значи: *кратки, инше, менши, туньши, плітки*.

У подполносци ше складаме зоз констатациями А. Д. Дуличенка у вязи зоз значєньом Гавриїла Г. Надя у обласци рускей ортоґрафії (Дуличенко, 1985: 20). Дуличенко точно обачує же у «*Писму о правопису*» конкретизоване правило Г. Костельника о писаню велькей букви и дати правила кеди ше вельку букву не хаснує (напр. *Коцур*, алє *коцурски*). Зоз статю «*З нашого правописа*» Надь поставел «велі роки єдини правдиви ориантир у зложєних питаньох рускей ортоґрафії. Значносц тей роботи ше зачувала по нешкайши дні, понеже єй шицки препоруки приял М. Кочиш и уткал до «*Правопису русского языка*» (1972). Правила ше дотикаю, як зме наведли висше, писаня словох зоз префиксами и суфיקсами. З оглядом же Гавриїл Костельник хасновал термин *писовня*, можеме визначиц же Гавриїл Надь, уж од своей першей обявєней статі («*Писмо о правопису*», 1934), як нашлїдство охабел и сам термин *правопис*.

У другим подручу – морфолоґії – етимологія, мож повесц, ещи заступєнша. При спатраню проблемох вон руша од стану у старославянским и, прейґ стану у староруским, доходзи по стандартни восточнославянски, заходнославянски и языки карпатского и панонского окружєня.

Вєкшина роботох з морфолоґії предствая доробок або виправок Костельникових замеркованьох у «*ґраматики бачваньско-рускей бєшєди*» (1923). Так напр. робота «*Специфичносц нашей бєшєди*» (1946) указує же дієсловни прикметнік за прєшли час на законченє *-вши*, з винїмком *бувши*, непродуктивни и же приклади Гавриїла Костельника *шєднувши, покупавши, зомлєвши, зробивши, скравши* не стоя.

У статі «*Питанє рода у фурмох перфекта у бачваньскосримскей рускей литературней бєшєди*» (1967) Надь дополнює непрецизну формулацию Костельника и наглашує же у фурмох прєшлого часу

присутни и женски и стредні род, а не лем хлопски. Тоту тематику Надь дотика и у єдиней роботі публікованей лем на сербским языку «*К питању рода у личним глаголским облицима*» (1937), дзе оброблює єдно специфічне хаснованє форми стреднього роду перфекта у народних шпіванкох. Статя «*Питанє хаснованя фурмох презента за трецу особу єднини и множини помоцного дієслова „сом“ у бачваньскоримским руским литературним языку*» (1968) препоручує уношенє формох є и су, хтори Гавриїл Костельник випушел, у slučajох кед субект виреченя невиповедзени.

У роботі «*Даскельо слова о locat. sing. меновнікох стреднього роду на -о*» (1936) Надь прецизує же законченє -у треба после к, г, х (напр. *о оку, о млеку, о уху*), а после других консонантох треба давац першенство законченю -е (хторе походзи од *ћ*); за законченє -у гвари же є розширене под уплївом сербского языка. Значи: *у писме, у пекле, у небе* итд. скорей як *у писму, у пеклу, у небу* итд. Ортографії *ћ* Надь 1968. р. пошвеци статю «*О знаку ћ у першей друкованей кнїжки на языку югославянских Руснацох*», одкриваючи же у тексті идилского венца *З мойого валала* не водзене рахунка о етимології слівох у slučajох писаня *ћ*.

Меновник *глад* у руским языку хлопского роду и без потреби кединекеди преходзи до женского по угляду на ситуацію у србским (оп. «*О меновніку „глад“*», 1959). Тиж так, по Надьови, досц лем форма множини *перши* и форма меновніка *стан* (оп. «*„Перши“ чи „перша“*», 1963; «*О меновніку „стан“ у руским языку*», 1975), при чим форми *перша* и *стане* ненужни. До форми *перша* пришло под уплївом сербского (серб. *прса*), и, понеже «о семантичней диференциaciji медзи тима двома фурмами не може буц ані слова», вона не нужна у руским языку: «наш меновник стреднього роду *стане* по значеню одвитує сербскогорватскому *стајање*, а сербскогорватскому меновніку *стање* одвитує по значеню меновник мужеского роду *стан*».

Генитив єднини меновнікох хлопского роду типа *Дюра*, по виглєдованю обсяжного конкретного материялу, требал би глашиц *Дюри*, а не *Дюру* (оп. «*О Генитиве єднини меновнікох мужеского роду типа „Дюра“*», 1966).

У статі «*„Злата металия“ чи „златна металия“*» Надь ше заклада за прикметник *злати*, а *златни* трима за звишок, як сербокроатизм. Микола М. Кочиш зявйованє прикметніка *златни* окваліфікує як результат дійствованя системи, при чим уплїв сербскогорватского языка секундарни, а прикметник *злати* премесци до архайзмох и до поетского словніка. Мож прилапиц констатацію Ю. Тамаша же Надь тоту полемику страцел (Тамаш, 1983: 13), але не и же до того при-

шло прето же го ирационална категорія язичного чувства, односно духу языка звездла на погришну драгу. Гавриїла Надя до його за-ключеня без гришки приведла (1) насампредз поровнююца анализа славянских языкох старославянского, восточнославянских (русий., укр., билорус.) и заходнославянских (польск., слов.) и (2) конкретне (не ирациональне) потвердженє о существованю -т- форми у руским языку у значеньох направени «зоз злата», «як злато» и «мили». Полемика страцена скорей пре неприпознаванє же язык на нових просторох, подпомогнути з аналогію власного фонда словох (*червени, желени, красни, -на, -не*) и стимуловани зоз окруженїском (серб. *златан, златна, златно, златни, златне, златна*) може прияц и дацо цо наисце не мал. Прето Гавриїл Г. Надь давал першенство и хлопскому роду меновніка *глад* (серб. *глад* женского роду) у «*О меновніку глад*» и законченю локатива на -е у «*Даскельо слова о locat. sing. меновнікох стреднього роду на -о*» («сербски способ висказованя думох» на -у). Надь ше скорей оглушел на Фердинанда Бриноа, хторого цитира на єдним месце же у випитованю фактох у обласци языка треба робиц з методичну точносцу и «не треба претендовац на строги квалификації». Маюци то на розуме, Гавриїл Надь не обявює вельо. Тото цо обявел преходзелo процес ревидираня ревизийох и резултовало зоз заключениями, хторим, з тим винїмком, мало цо мож пригвариц.

Чежацци перфекционизму, дзевец свойо роботи вон не приведол по конец. З нїх настала єдна цала кнїжка видрукована постгумно (1988). Окремну увагу у ней прицагую два вельки проєкти. Перши то «*Пораднік о бачваньскосримскей рускей терашней бешеди (и єй правопису)*», хтори мал радзиц, а не обовязовац коло нормох нашого языка, а хтори у публикації на букви А. Други то «*Нарис за курс терашней бачваньскосримскей бешеди*», у хторим Надь теорійно розпатра, цо то язык и як на ньго треба патриц. Же би ґраматична анализа була дата на науковей основи, вон пропаґує три идеї: (1) идею о єдинстве языка и думаня, (2) идею о соціалним зявеню и (3) идею же язык историйна категорія.

Часц нариса «О месце нашого языка медзи другима языками» и уж спомнута статя «*Древо славянских языкох*» (1971), як кед би ше дополньовали, а обидва роботи, ведно зоз прилогом «*Дацо о розвою нашого кнїжкового языка*», як кед би творели целосц. У драматизації «*Древо славянских языкох*» автор ше зявює и у першей особи множини, и у першей особи єднини (як особа Я), а у цеку годзини слово доставаю Яни, Марча, Меланка, Микола, Леонка, Єленка, Силви, Дюра, Павлинка, Янко, Серафина, Мижо, Сенка, Юлин, Фемка, Йовґен и Владко. Автор, у першей особи множини, у уводней часци тей ро-

боти, наглашує же поспробує дац материял за дискусию у вязи зоз методску єдинку таку, яка є формулована у Наставней програми за 8. класу и експлицитно пише же «материял, котри ше виклада и як ше виклада - дискутабилни, и я модлїм почитованих слухательох же би з нужну сцерпезлівосцу обрацели увагу на нього». У цеку годзини школяре одвиту ю на питаня професора (особи Я). Мижо толкує же: «Наш руски народ и українски - то исти народ. Вон лєм, зос своїм меном ту, конарчок українского народу, так як цо, наприклад, Бунєвци, зос своїм меном у Бачкей, конарчок, громадка горватского народу». Сенка пояснює же нашо прадїдове пришли до Бачкей зос старого краю пред вецей як два сто роками вироятно зос меном Русин, а медзи собу ше служели ище зоз назву Руснак (по А. Г. Преображенским од назви рици Русни), а не Українець, док ше и нешка медзи собу так волаю. Йовгєн додава же наша руска бешєда спада до восточнославянскей ґрупи и же «як литературни язык вона окремени - руски язык. Ище у пиятей класи зме запаметали же тому языку у основи наша народна бешєда котра представя диялект українскей бешєди котри ма даєдни прикмети польскей и словацкей бешєди».

У других своїх роботах Надь ма иншаки вислови за исту народну бешєду карпатского ареала, хтори, кед би були у тей драматизованей статї, лєм би звекшали єй визначену дискутабилносц. У статї «О чисценю нашого языка од цудзих словах» вон цитира слова др Милутина Ґубаша: «... Наш руски дїялект у Бачкей найпогубенши од шицких руских дїялектах». У статї «Дацо о розвою нашого кнїжкового языка», бешєдуюци о язичию, Надь пише же то бул «велькоруски кнїжкови язык з мишанїну диялектицких фурмох, словах, гласох и фразеолоґії карпаторуских и галицких бешєдох уношену до нього у розличних розмирох». У роботі «Даскельо слова о locat. sing. меновнікох стрєднього роду на -о» Гавриїл Надь визначує же: «Интересантна констатация уж на перши погляд за бешєду бачваньских и сримских Руснацох, за котру ше у науки дума же є «prechodni pareči slovensko-maloruske», а котра, справди, представя мишанїну словацких, малоруских и польских язичких системах». У «Нарису за курс терашней бачваньско-сримскей бешєди» другу часц, «О месце нашого языка медзи другима языками», Г. Надь заключує зоз словами: «Док ше народни бешєди населєньох коло рички Ондави не випитаю, не вишлїдза, и док ше не увидзи же у келєй мири тоти бешєди зос своїма язичними прикметами идентични з нашу керестурску и коцурску бешєду, не будзе ше годно, лєм на основи нашей народней бешєди, повесц ніч цо би одвितовало правди о походзеню нашого руского рускокерестурского и коцурского жительствова». У истей часци Надь констатує и же: «На основи винєшеного, як єдно з можлївих

думаньох о Руснацох – то вивод керестурского пароха Михала Мудрого – „же ше вони тримаю як окремини конар велького стебла руского народу”». Гавриїл Г. Надь не занедзбує блізкосц українського и русийского (велькоруского, московского), як то робя дзепоедни авторе, и не забува билоруски як члена дакедишней восточнославянскей заєдніци.

Ю. Тамаш визначує, же гоч Надь водзени зоз «українским априоризмом» чи «українским аксиомом», вон живу матерію рускей бешеди нігда насилно не преширйовал зоз українізмами непознатима звичайному бешеднікови (Тамаш, 1983: 10). Випатра же тотя противсловносц нашла одражене не лем на нормативни заклученя, але и на становиско у вязи зоз местом руского языка. И у тим случаю Надь ше нашол у розкроку медзи декларативним закладаньом и реалносцу коло себе. У случаю наиходзеня на язични факти хтори були занедзбани, вон их брал до огляду. Так у роботі «*Коло нашого потенцияла*» Надь допущує и треци тип потенцияла, указуючи же и вон єднакей язичней вредносци. Поровнуючи препоруки М. М. Кочиша и Г. Г. Надя мож повесц же при Надьови ришеня з українського литературного языка не маю директни уплів на правописни, морфологійни або иншаки препоруки, хтори ше даваю за руски язык, чого при М. М. Кочишови єст (пор. «*Коло нашого потенцияла*»). На плану лексики, кед бешедує о чисценю нашого языка од цудзих словох, у статі «*О чисценю нашого языка од цудзих словох*», Надь поволує на осторожносц и опомина же шицки цудзи слова анї не мож вируциц. Кед спатриме слова, хтори Милутин Губаш сцел вируциц (*параст, хосен, хасновац, апо, бачи, кефетик, кефа, вендиговдал, хинта, винчовац, шапка, дильов, яраш, биреш, кочиш, сабол* итд.), вец видзиме же Надь мал право. Знал же ше од шицких не мож ошлєбодзиц, але верел же их мож зменшац. Надь ше заклада же бизме поступно зменшовали таки фонд, хтори кажди младши народ хаснує пре старшу и розвиту культуру сушєдох, при чим не шмеме механїчно преберац и єдноставно заменьовац, гоч зоз хторого языка, слова, хтори нам непознати. Вон ше тиж закладац за очуванє познатих, гоч и цудзих словох.

Гавриїл Надь не преферовал анї єден стандартни славянски язык. За нього бул найважнейши стан, хтори потвердзує жива бешєда. Кед бизме патрели на Надьову творчосц з цильом же бизме видзелели лем случаї, у хторих прєсудзуючи улогу на заклученє на даяки способ одбавєла свідомосц же одредзєне ришенє прєдложєне и прєто же ше находзи у даєдним стандартним славянским языку, вец бизме то могли повесц за заклучєня у статїох «*О ґенитивє єднини мужєского роду типа „Дюра”*» и «*Коло нашого потенцияла*». Заклучєнє

у першей же би ше при меновнікох хлопского роду на -а першенство давало ґенитиву на -и (од Дюри, од Миколи, од владики итд.) принешене при визначеней свидимосци «як и у українским (лем з розлику у гласовней вредносци тей букви)», а у другой же «Кед ше будзе рихтац нове виданє „Правопису“, чи би не було добре повесц полну наукову правду о нашим потенцияле?», т.е. же и треци способ потенцияла правилни, добри, же є истей и єднакей язичней вредносци, цо заключене при свидомосци же: «Тот способ твореня потенцияла подобни способу твореня потенцияла у сучасним словацким литературним языку». У обидвох случайох, заш лем, пресудну улогу за виводженє правила мал конкретни материял руского языка: у першим, на 10 бокох илустровани прейг 30 меновніки на -а, медзи хторима *ґазда, Лука, Микола, папа, поета, слуга, Тома, калфа* и др., зоз у просеку 3-4 прикладами за кажди; у другим, на 5 бокох, за каждую особу єднини и множини окреме, зоз у просеку 5-6 прикладами. Єден з принципох, хтори Надь «не зрадзел по конєц живота», як обачує и А. Д. Дуличенко, то – «формованє таких нормох, котри би у найвекшей мири одвитовали духу языка» (Дуличенко, 2002: 174-175; 1985: 19).

Док ше Гавриїл Костельник обавал хасновац атрибут *язык* за лингвистичне зявенє, зоз хторим ше ми служиме медзи южнославянськими народами, Надь по тим питаню одлучнейши. Пре исти причини, у статі «*Специфичносц нашей бешеди: Adverbium verbale praeteriti у бачваньскоруским языку*», пре хтори професор Кульбакин наволює українську бешеду языком, и Надь гутори же бешеда руского народа у Бачкей и Сриме - язык.

У «Предходним слове» ґу статі «*Язык Янка Фейси*» находзиме Надьово толкованє же, прецо наш язык длуги час не бул випитовани. Спочатку прето же «медзи нашима ученима людзми не було таких, котри би го раховали за предмет достойни виучованя, як язык на котрим ше розвива и ма ше розвивац култура нашого жительство». Познейше, медзи двома войнами, бул раховани за «бачки диялект, котри треба виправяц», бо язык – за єдну часц тих школованих – то українски литературни язык, а за других «чисти русский (русийски) язык». У кождим случаю ту, медзи нами языка нет. У «*Нарису за курс тешашней бачваньскосримскей бешеди*», у часци «*О месце нашого языка медзи другима языками*», Г. Надь визначує ещи єден момент. Руснацом, одорваним «од пняка руского народу», скоро 150 роки кнїжкови язык бул церковнославянски «вигваряни на наш способ, з меншими прикметами и примесами нашей народней бешеди. На нїм ше не розвивала наша ориґинална литература, лем преписовацка, узко звязана по характеру и тону з вирским животом» (заключене

першей часци статі «*Дацо о розвою нашого кнїжкового языка*»). Надь ше приключел гу меншому числу интелектуалцох, хтори ше пошвецели пестованю и розвиваню младого литературного языка. З цильом же би дошол по основу руского языка, вон ше прилапює и анализованя языка Гавриїла Костельника (по сербски), записох Володимира Гнатюка (т. є. языка Юли Молнар и Гані Рамач з Руского Керестура), языка Дюри Биндаса, Янка Фейси, Михала Биркаша и «*Нашей писні*» Онуфрия Тимка. Тот материял, нажаль, некомплетни, алє дава увид до основних тенденцийох анализи, углавним на плану морфології дзе Гавриїл Надь и наймоцнейши.

Цо ше дотика хаснованя язичней терминології обачлїве намаганє Гавриїла Надя гу интернационалней терминології (напр. *предикат* место Костельникового *присудок* у *Гу нашей лингвистичней терминології*). З оглядом же творел у интервалу од пол вика Надь менял и дзепоедни термини, хтори зам хасновал на початку лингвистичней творчосци. Так напр. термин *придавнік* (и Костельников термин) еволуовал преїг *адъєктива* и *адєкта* на *прикметнік*, а термин *часовнік* (и Костельников термин) еволуовал на *дієслово*. Интересантне же вон у своїх статїох хасновал и ориґинални латински ґраматични назви (*nom. plur., gen.-acc. sing., locat. sing., Adverbium verbale praeteriti*).

«Скениранє» проблемох, чеженє гу перфекционизму у обробку, уключованє поровнюючо-историйного методу и виводзенє заключеньох по ситуації на терену – то основни характеристики не преобсяжней роботи професора Гавриїла Надя. Алє и у обсягу у яким є, його работа на правопису и ушорйованю системи руского языка барз значна. Уплїв на формованє правописних правилох и попатрункох Миколи М. Кочиша не занедзбуючи. Лингвистична особа Гавриїла Г. Надя представя необходну и драгоцину капчу медзи Гавриїлом Костельником и Миколом М. Кочишом, обезпечує континуитет у виучованю руского слова и подпомага преход нашей народней бешеди до стандардизованого и стандартного языка.

ЛИТЕРАТУРА

Дуличенко А.Д. Г. Костельник и його «Граматика бачваньско-рускей бешеди». *Шветлосц*, 1973. С. 67-76.

Дуличенко А.Д. Гавриїл Надь и його доприношенє розвою руского языка. *Творчосц*, 1985. С. 11, 18-27.

Дуличенко А. Д. Кнїжка о руским языку. Нови Сад: Руске слово. Дружтво за руски язык, литературу и культуру, 2002.

Густавсон С. Руски язык у Югославиї – дияхрония и синхрония. *Творчоси*, 1983. С. 9, 20-30.

Кочиш М.М. Правопис руского языка. Нови Сад: Покраїнски завод за издаванє учебнїкох, 1971.

Кочиш М.М. Граматика руского языка: Фонетика – морфолоґия – лексика. I. Нови Сад: Покраїнски завод за издаванє учебнїкох, 1977.

Кочиш М.М. Линґвистични роботи. Нови Сад: Руске слово, 1978.

Костельник Г. Проза. Нови Сад: Руске слово, 1975.

Надь Г.Г. Линґвистични статї и розправи. Нови Сад: Руске слово, 1983.

Надь Г.Г. Прилоги до историй руского языка. Нови Сад: Руске слово, 1988.

Рамач Ю. Недокончени линґвистични роботи Гавриїла Надя, у: Надь Г.Г. Прилоги до историй руского языка. Нови Сад: Руске слово, 1988. С. 5-15.

Рамач Ю. Обєдинєне діло. Руске слово, 1983. 19 (1977). С. 10.

Рамач Ю. Руска лексика. Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе – Филозофски факултет – Институт за педагоґию – Катедра за руски язык и литературу, 1983.

Рамач Юлиян, Фейса Михайло, Медєши Гелена. *Српско-русински речник / Сербско-руски словнїк*, Нови Сад – Београд: Катедра за русински језик и књижевност, Друштво за русински језик и књижевност, Завод за уџбенике и наставна средства. Т. I, 1995. Т. II, 1997.

Рамач Юлиян, Фейса Михайло, Медєши Гелена, Тимко-Дітко Оксана. *Руско-сербски словнїк / Русинско-српски речник*. Нови Сад: Филозофски факултет – Одзелєне за руски язык и литературу, Завод за культуру войвођанских Руснацох, 2010.

Рамач Ю. Граматика руского языка. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2002.

Русини/Руснаци/Ruthenians (1745-2005) / Фейса Михайло гл. ред. Нови Сад: Прометеј, Одсек за русинистику Филозофског факултета, КПД ДОК. Т. I, 2006. Т. II, 2008.

Тамаш Ю. Поєдиносци у линґвистичних роботах Гавриїла Надя и їх предпоставки и консеквенци у: Надь Г.Г. Линґвистични статї и розправи. Нови Сад: Руске слово, 1983. С. 7-15.

Фейса М. Руски – бешєда, диялект чи язык. *Studia Ruthenica*, 1992-1993. С. 3, 83-105.

Фейса М. Време и вид у русинском и енґлеском језику, Нови Сад: Прометеј, Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет – Одсек за русински језик и књижевност, 2005.

Фейса М. Функціонованє конструкції/форми Во у преношеню часовидових одношеньох у приповєдках Гавриїла Костельника. Нови Сад: Издавачка кућа Прометеј, Филозофски факултет – Одсек за русинистику, 2009.

Фейса Михајло. Нова Србија и њена русинска мањина / Нова Сербия и єй руска меншина / *The New Serbia and Its Ruthenian Minority*. Нови Сад: ИК Прометеј – КПД ДОК, 2010.

Fejsa, Mihajlo. Ruthenian-Serbian Dictionary, in: Rață, Georgeta, ed.,

Academic Days of Timisoara: Language Education Today, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2011. С. 611-621.

Цап Микола М. Писма Миколи М. Кочиша Гавриїлови Г. Надьови. *Studia Ruthenica*, 1992-1993. С.3, 45-62.

Цап Микола М. Поет релігійней інспірації. Шветлосц, 2003. С. 2, 261-265.

